

יצחק חבר תוספות שאנץ, ורבי שמשון זה למד עם רבינו תם ורבינו תם דודו של רבינו יצחק היה. כתב מהרי"ק בתר תוספות שאנץ אזלינן שהם אחרונים מחודשים על פי גדולים שמתו אחר תוספות שאנץ, כגון רבינו יצחק בר אברהם ורבינו אלחנן וגדולי איברא:

ד' אלפים תתק"ל

רבינו יעקב אחיו של רשב"ם, הנקרא רבינו תם^(לח), היה חכם גדול ומופלג ביושר ההבנה, לא קם כמוהו מפלפל ומודה על האמת. וחבר חבורים ספר הישר, וספר הפסקים, (כתב שפתי ישנים, שו"ת ר' יעקב מרומרג הוא רבינו תם צרפתי, ועוד חבורים אחרים. עיין מהרי"ק סי' נ"ב). והוא מורנו יעקב מאורליינש כנראה בהג"ה דרמב"ם סוף פרק ט' דהלכות ספר תורה. ותוספות ופולפולים על הגמרא, והוא רבינו תם שמביאים התוספות תמיד, ובהגה"ה דמרדכי דגיטין אומר רבינו תם ששנת השמיטה הוא ה' אלפים ל"ט, ותמהתי במה

לרבינו תם
הנ"ל

שכתב בתשובות ר' שמעון בר צמח סי' ר' שר' יעקב בן בתו של רש"י היה נמצא בימי רבח אברהם בן עזרא (וכ"כ בהגה"ה ספר יוחסין בסדר הקבלה להרמ"א, שהיה בימי רבי אברהם בן עזרא, כמ"ש התוס' פרק קמא דראש השנה (י"ג ע"א) הקשה ראב"ע כו' והשיב לו רבינו תם כו'). אבל חשבתי שט"ס הוא, ור"ל ר' יעקב מעיר דומרג, וקבלתי ממהר"ם פאדאוה שיש לו קבלה מרבותיו שרבינו תם חבר ספר בשר ע"ג גחלים הנ"ל (ע"ש ר' שמואל הלוי). ונראה במקומות רבות במרדכי שהיה מלאכתו להלוות בריבית, וראיתי בקונטרס ישן שהיה עשיר גדול ונאהב בחצר המלך, וראיתי במורינו הג"מ עזריאל טרביטו ספר גדול קשור בו סודות ועניני קבלה ותוכם היה כתוב זה המעשה ז"ל, העתקה זו באה מפרישי ממדרש הר"ר שמואל ב"ר אליהו מאיברא, ידעו כל הקהלות כי יום ד' ט' באב היה הנביא אמת דורש בעלית הר"ר מנחם הורדיאסי, אשרי יולדתו, והרבנים יושבים לפניו, הר"ר יעקב מפרואנסי וה"ר יצחק

(לח) רבינו יעקב מרומרג הוא הנקרא רבינו תם. מצאתי בקובץ ישן כתיבת יד דתלמידי רבינו תם רבו, ומגדולי תלמידיו: רבינו אליעזר ממין, כמ"ש ספר יראים מצוה קל"ט, ורבינו פטר ורבינו יצחק הזקן בן אחותו והר"ם מפונטיזא והר"ם מאיברא ור' משה בר שלמה הכהן כנראה במרדכי סוף יבמות ורבינו יום טוב מינוי במבואר במרדכי פ"ג דמועד קטן. ומהר"י קולון כתב דבעל העטור תלמיד רבינו תם וכתב בעטור ומורי רבינו יעקב מרומרג ומסתפק אם גם רבינו תם מאורליינש תלמידו גם כן, עד כאן כתוב בקובץ ישן הנזכר. ובשלשלת הקבלה נתערבב מאד, שכתב שרבינו יעקב מרומרג הוא אחר שהיה בזמן הראב"ד בעל ספר הקבלה, ותמה על הרשב"ץ, וזו כחו מהגהת המרדכי בגיטין דאמר רבינו תם דשנת השמיטה ה' אלפים ול"ט, ע"ש דף מ'. ומיסוד זה נשתמש במקומות אחרים והביא דבריו בסדר הדורות והוסיף לערב דברי שפתי ישנים. ובאמת בחנם טרח דהגהת מרדכי ידידי אמר דשנת השמיטה לרש"י שנת ל"ח ולרבינו תם שנת ל"ט, כלומר דמחבר לשון זה שמביא הגהת מרדכי מחשב השנה מהשמיטה לדעת רש"י ולדעת רבינו תם בשנים שהוא עומד. וזה אמת וצדק ופשוט דרבינו תם הוא רבינו יעקב מרומרג, והוא היה בזמן הראב"ד בעל הקבלה ובזמן הראב"ע כמ"ש התוספות, וכ"כ בתשב"ץ ח"א סימן ע"ב, והבאתי לעיל במערכת אל"ף (עיין הראב"ד השלישי). וכן מוכח בקונטרס שבידי משו"ת רבינו יעקב ממרויש כתב יד שהיה שואל פסקי הלכות מן השמים שכתוב בו שהיה בשנת תתקנ"ג ובכלל דבריו כותב רבינו תם ז"ל, הן אמת כי אני הצעיר כתבתי דהיה בזמן הראב"ד בעל הקבלה, והרשב"ץ נראה שכוון להראב"ד בעל ההשגות. ויש לישב, ודוק היטב. וכבר כתבנו במערכת אל"ף (עין רבינו אברהם אבן עזרא) כי השבח השביית רבינו תם להראב"ע, ויהי שירו לכבודו, הובא בספר עומר השכחה ע"ש. ורש"י ורבינו תם קדמו להרמב"ם וכמו שכבר כתבתי בנדפס במערכת תי"ו אות ד' (עיין תוספות). אך שם לא היה בידי ספר שלשלת הקבלה ולא ידעתי במה כתו גדול (שם הגדולים להחיד"א אות י').

מגשר מורמייר ור' מנחם והר"ר אברהם ב"ר שמואל והר"ר אהרן ב"ר יצחק והר"ר מ' מקושביא ורבנים אחרים, ודורש להם שירת הים, ולבסוף דרשתו שאל הר"ר יעקב הנ"ל אל הנביא (עיין שלשלת הקבלה דף נ"ד א' שכתב אולי זה הנביא הוא רבינו שמואל שחבר ספר חסידים, אביו של ר' יהודה חסיד שנקרא נביא) וא"ל אדוני תשאל אל מהר"ר אליהו מפריש ואל רבינו תם האיך קושרין קשר של תפילין, אם צריך לקשרו בכל יום או די בהדוק או אם צריך הדוק וקשירה (עיין חוס' מנחות ל"ה סוף ע"ב ענין זה שמחולקים רבינו תם ורבינו אליהו, ובתוס' חולין ט' א'), והנביא קרב מיד לפניהם את מטטרון וכך א"ל מט"ט מט"ט רד בכאן לפנינו, והשיב לו מט"ט מה תרצה לא ארד כי משה לפניך ויראתי לילך, אבל שאל מה שתרצה ואשיב לך. והנביא כעס וא"ל פעם שנית רד ותביא עמך הר"ר אליהו מפרישי ורבינו תם, א"ל ר' אליהו אינו יכול לירד כי הוא מקריב קרבנו לפני הקב"ה, א"ל הנביא מכל מקום ירד כי אנו צריכין לתלמודו, א"ל מט"ט אם ירד שכינה תרד עמו, אמרו כל הרבנים אינו מן הראוי להטריח השכינה. השיב ר' יעקב תשאל את משה רבינו ע"ה שהוא בכאן. וכן עשה הנביא ושאל ממנו האיך קושרין קשר של תפילין, א"ל משה רבינו ע"ה אין אתם קושרין כדת כי הקשירה לא בשל יד הוא אלא בשל ראש וצריך לקשור בכל יום, וירד רבינו תם כארי ואמר משה טעית כי הקשר אין צריך בכל יום אלא הידוק ולא בשל ראש היא אלא בשל יד דכתיב וקשרתם לאות על ירך, ענה משה ברוב ענותנותו אני אומר

למצוה צריך קשירה בכל יום אבל לא לעכב, השיב רבינו תם וכי איזה מצוה היא לא לעכב אלא למצוה, השיב משה הואיל ואמרת כך דע לך שטעית כי חובה היא לקשרו בכל יום והקשירה צריך להיות בשל ראש בדל"ת, וראיה אביא לך מתורתי שנתתי לך ומן הפסוק שהבאת וקשרתם לאות על ירך הרי שסמך אות אצל וקשרתם לומר לך שצריך אתה לקשור אותם שהם לאות והיינו של ראש. א"ל רבינו תם והא כתיב אחריו והיו לטוטפות בין עיניך שהם של ראש, מכלל שאינו מדבר למעלה בשל ראש. א"ל משה רבינו ע"ה, אפרש לך מדרש הפסוק וקשרתם לאות, אותם של ראש שהם לאות צריכין קשירה, והא דסמך על ירך אחריו, לומר מתי וקשרתם בזמן שהוא על ירך, והדר כתיב והיו לטוטפות בין עיניך, לגזירה שוה מקימה. ועוד לדברך שאתה אומר שהקשירה בשל יד ביו"ד לא צוית לעולם ולא למדתיה, אכן חכמים תקנו אותה בסברתם להשלים שם שד"י ובשביל כך לא רצו לעשותה בראש שלא יטעו לומר שצויתם כך מאחר שאינה מצורפת עם ש' וד'. ואח"כ בא רבינו אליהו מפרישי לסייע למשה רבינו ע"ה והיו מסדרים בהלכות זה לזה ומביאין ראיות ורבינו תם היה משיב, והרב ר' יעקב מפורייאנסי אמר אל הנביא שישאל על מי לסמוך, השיב מרע"ה לא מצאנו בכל התורה שיצטרך לעשות יו"ד, ואם יעשה כדאי הוא רבינו תם לסמוך עליו בשעת הדחק, אכן מצוה מן המובחר לקשור כל הקשר בראש. ולמחר שאל מהר"ר שמואל הנביא למשה רבינו ע"ה היו"ד משדי

מפני מה לא נכתבה עם השי"ן, השיב משה רבינו ע"ה, לא ראיתי הקב"ה כי אם מאחוריו וראיתי שי"ן ודל"ת שבראשו של הקב"ה והיו"ד שבזרוע לא ראיתי. ע"כ. וקבלתי מתלמידי הגאון ר' ליאון דמוריאלי ומג' זקני הדור, ואמרו שקבלה אצלם מזקניהם שכך היה המעשה שבהיות רבינו תם ורבינו אפרים הגדול ב"ר יצחק ברגנשפורק צרפתי אשר נפטר אח"כ שנת תתקל"ה מלמדים בישיבה יחד, והיו ^{אצ"ר תוספת} בכור שור וריב"ם (הוא ר' יצחק בר' מאיר שהיה גדול בתורה וחבר שו"ת ושיטות ותוספות, היה אחיו השלישי של רבינו תם) ור' יעקב הלבן ור' יצחק מדמון ור' בנימין מקנמבוריא ור' יצחק בר' מרדכי, ור' אליעזר ממין ור' משה כהן אשכנזי (נקרא הרמ"ך ועשה השגות על הרמב"ם והרמב"ם השיב לו, שלשלת הקבלה נ"א א'). ובימי רבינו החסיד אליהו בפריש ור' מנחם בר' פרץ ביואני ור' חזקיה בלצידא ור' משולם בליאון ור' אפרים הנביא בריגנשפורק. כתב שלשלת הקבלה דף נ"א במרדכי ריש פרק כל הצלמים, ר' אפרים בר' יעקב השיב לרבינו יואל ונקרא ר' אפרים מבונה, ואולי זהו מה שכתב יוחסין שר' יואל העזרי היה תלמיד ר' אפרים מריגנשפורק, חתנו של בן ירח, והוא ור' אלעזר ב"ר שמעון נפטרו ה' אלפים ד', ר' יהודה בר' קלונימוס נקרא ריב"ק, ור' מנחם ור' אלעזר בניו (ועיין נובלות חכמה בדף מיוחד אני אלעזר ב"ר יהודה ב"ר קלונימוס, לדעתי זה הוא, ועשה פירוש על ספר יצירה והעתיקו שמואל ב"ר חיים הלוי והוא אצלי כתב יד, וכתב שאל ממני אלעזר ב"ר יהודה ב"ר קלונימוס ב"ר שמואל בר' קלונימוס החרון), ור' שלמה כהן גיסו ור' ע"כ. ובמרדכי בהלכות קטנות רומז דבר זה (שלשלת הקבלה דף נ"ב):

כתב (היוחסין בדורות הגאונים), "נפטר בעיר רימינו, קרוב לטריווש כמו ג' פרסאות, שנת תתק"ל (ואני מצאתי כתוב תתקל"א, ד' תמוז). וכתב ר' חיים כהן תלמידו בפרק הנושא (עיין תוס' כתובות ק"ג) שאילו היה בשעת מותו היה מטמא לו. וזה ר' חיים היה אבי אמו של הסמ"ג (ע"ל תחלת אלף הששי), ואבי אמו של רב נחמן שחבר הנחמני "כנראה בסמ"ג עשין סי' ר"ל. עיין מהרי"ק סי' קמ"ט. (שלשלת הקבלה נ"ב ב'. ונ"ח ב') ובשפתי ישנים אות ת' כתב ותנחומא - ר'

תנחומא בר' אבא חברו, אבל בשלשלת הקבלה דף נ"ב כתב ר' נחמן חבר ספר הנחמני, והיה בן אחות הסמ"ג עכ"ל. לא עיין בדף נ"ח ב' הנ"ל, כמדומה שטועה:

כתב בתשובות רש"ל סכ"ט, אחר רשב"ם מלך רבינו תם, ושמשו לפניו רבי יעקב האליגזי ור' יצחק בר' ברוך ור' יוסף בכור שור (ובשפתי ישנים מביא חדושים כסדר התורה על פי קבלה, חברו יפה, ר' יוסף שהיה גדול בתורה וחבר שו"ת ושיטות ותוספות, היה אחיו השלישי של רבינו תם) ור' יעקב הלבן ור' יצחק מדמון ור' בנימין מקנמבוריא ור' יצחק בר' מרדכי, ור' אליעזר ממין ור' משה כהן אשכנזי (נקרא הרמ"ך ועשה השגות על הרמב"ם והרמב"ם השיב לו, שלשלת הקבלה נ"א א'). ובימי רבינו החסיד אליהו בפריש ור' מנחם בר' פרץ ביואני ור' חזקיה בלצידא ור' משולם בליאון ור' אפרים הנביא בריגנשפורק. כתב שלשלת הקבלה דף נ"א במרדכי ריש פרק כל הצלמים, ר' אפרים בר' יעקב השיב לרבינו יואל ונקרא ר' אפרים מבונה, ואולי זהו מה שכתב יוחסין שר' יואל העזרי היה תלמיד ר' אפרים מריגנשפורק, חתנו של בן ירח, והוא ור' אלעזר ב"ר שמעון נפטרו ה' אלפים ד', ר' יהודה בר' קלונימוס נקרא ריב"ק, ור' מנחם ור' אלעזר בניו (ועיין נובלות חכמה בדף מיוחד אני אלעזר ב"ר יהודה ב"ר קלונימוס, לדעתי זה הוא, ועשה פירוש על ספר יצירה והעתיקו שמואל ב"ר חיים הלוי והוא אצלי כתב יד, וכתב שאל ממני אלעזר ב"ר יהודה ב"ר קלונימוס ב"ר שמואל בר' קלונימוס החרון), ור' שלמה כהן גיסו ור'